

Zrównoważony rozwój w przedsiębiorstwach ekonomii komunii

Ekologiczny wymiar pracy i zarządzania w biznesie

Stanisław Grochmal*

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE ECONOMY OF COMMUNION BUSINESSES.
ECOLOGICAL DIMENSION OF WORK AND MANAGEMENT IN BUSINESS

The article presents an ecological aspect of the paradigm of unity in relation to the human work in the economy of communion enterprises, realizing this paradigm in management. The work in these companies in the anthropological, ergonomic, economic and spiritual dimension and particularly the ecological aspect of human labor are described. Attention was paid to the model of the community ecology and the attitude of the oblativ anthropocentrism (ital. antropocentrismo oblativo). The convergence of the ecological principles of the paradigm of unity with the encyclical *Laudato si'* of Pope Francis is shown. The conditions of the implementation of sustainable development in the holistic-ecological terms in the economy of communion businesses in resolving of the business – environment conflict is also specified. Based on the analysis of the ecological conditions in the relationship of man and the environment it is concluded that an indispensable condition of an authentic ecology is a combination of concern for the environment with genuine love for man and with continuous involvement in the resolution of problems of society.

Key words: economy of communion, oblativ anthropocentrism, sustainable development, paradigm of unity

WSTĘP

Zrównoważony rozwój jest definiowany jako dążenie do dobrobytu, sprawiedliwości i bezpieczeństwa ludzi w wymiarze jednostkowym i społecznym oraz harmonijne współdziałanie człowieka z otaczającym go środowiskiem naturalnym, zapewniające realizację potrzeb obecnych pokoleń ludzi i nie ograniczające tych możliwości przyszłym pokoleniom. Oznacza to, że w zaspokajaniu potrzeb ludzi i poprawy jakości ich życia istotną rolę odgrywają oprócz czynników ekonomicznych, także czynniki społeczne i ekologiczne.

Aspekt ekonomiczny zrównoważonego rozwoju uwzględnia w kalkulacji ekonomicznej oprócz kapitału i pracy także kapitał naturalny, czyli całość ekosystemów naturalnych. Czynniki społeczne w zrównoważonym rozwoju to przede wszystkim jakościowa poprawa warunków pracy, także poziomu życia, tj. opieki zdrowotnej i społecznej, edukacji, kultury. Natomiast równowaga ekologiczna odnosi się do zachowania zasobów naturalnych dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemów, respektując ograniczenia w ich regeneracji i absorpcji zanieczyszczeń.

Ekonomia, której celem od ponad dwóch wieków było uszczęśliwianie człowieka poprzez dążenie do sukcesu

przede wszystkim materialnego (por. *homo economicus*), zaczyna rozumieć nieskuteczność kryterium maksymalizacji zysku w procesach produkcji, podziału, wymiany i konsumpcji dóbr materialnych (także usług) jako wyłącznego warunku osiągnięcia tego celu. Co więcej, to kryterium doprowadziło do ogólnoswiatowych kryzysów, których wymiarem w aspekcie gospodarczo-ergonomicznym jest m.in. zanegowanie praw ekonomii, przedsiębiorczości, rynku, oraz zaprzeczenie istoty i sensu pracy ludzkiej. Praca została zniewolona przez zysk, który stał się wyłącznym wskaźnikiem oceny działalności przedsiębiorstw. Pieniądz, dobra materialne, usługi, a także praca ludzka stały się przedmiotem manipulacji kapitału spekulacyjnego. Ponadto powiązania biznesu i polityki, szeregająca się na wielką skalę korupcja, wykluczenie etyki i moralności z życia społecznego, politycznego i gospodarczego doprowadziły do destabilizacji ekonomicznej i moralnej, prowadzącej do poczucia niesprawiedliwości i wykluczenia społecznego u wielu ludzi. Maksymalizacja zysku doprowadziła także do nadmiernej i nieuporządkowanej eksploatacji zasobów naturalnych, w tym szczególnego „zasobu” jakim jest człowiek, implikując w efekcie degradację procesu pracy i jej środowiska.

Potrzeba zatem poważnej refleksji we współczesnym świecie nad pracą oraz takim zarządzaniem przedsiębiorstwami, aby człowiek w procesie pracy stał się głównym punktem odniesienia wszelkich działań i decyzji życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturowego,

* Korespondencję dotyczącą artykułu można kierować na adres: Stanisław Grochmal, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie, Rynek 1, 38-400 Krosno. grochmal@rubikon.pl

z uwzględnieniem wymogów środowiska, w którym żyje. Aby możliwa była realizacja takiego postulatu, potrzeba nowego paradygmatu w naukach o zarządzaniu, a szerzej w naukach społecznych.

Ten nowy, holistyczny paradygmat winien uwzględniać w procesach zarządzania m.in. problematykę społeczną i ekologiczną, a zarazem zapewniać tworzenie złożonych obiektów zarządzania, np. zintegrowanych systemów zarządzania jakością, ochroną środowiska czy bezpieczeństwem pracy (Kowalczewski, 2008). Założenia takie spełnia zaproponowany przez Bielę (1996) i rozwinięty odnośnie do nauk o zarządzaniu przez autora niniejszego artykułu (Grochmal, 2013) paradygmat jedności, którego implementacja w aspekcie ekonomicznym, społecznym, ergonomicznym, ekologicznym i kulturowym jest realizowana od ponad 25 lat w przedsiębiorstwach ekonomii komunii w wielu krajach.

Jednym z założeń paradygmatu jedności jest autentyczna troska o środowisko naturalne, uwzględnianie praw natury na równi z prawami ekonomii i dążenie do harmonijnego współżycia człowieka ze światem przyrody (Guidelines, 2012). Ale w tych założeniach chodzi o coś więcej, niż tylko o zachowanie środowiska dla człowieka i następnych pokoleń. Chodzi o traktowanie człowieka jako istotnego i ważnego, ale nie jedyne go elementu systemu ekologicznego. Człowiek nie może samowolnie rozporządzać zasobami natury, podporządkowując je bezwzględnie własnej woli (Jan Paweł II, 1991), nie ma zatem wyłącznego prawa do dowolnego użytkowania ograniczonych zasobów naturalnych i jego działalność nie może powodować skutków groźnych dla funkcjonowania biosfery. Istnieją granice postępu technicznego, których przekroczenie grozi katastrofą biosfery, a w konsekwencji prowadzi do zagrożenia życia ludzkiego.

Wdrożenie i praktykowanie przez wiele lat w firmach ekonomii komunii założeń paradygmatu jedności potwierdza istotne znaczenie ergonomicznego i ekologicznego aspektu pracy w procesach zarządzania zarówno dla kadry zarządzającej (menedżerowie), jak i dla innych interesariuszy przedsiębiorstw. Zarządzanie w firmach ekonomii komunii uwzględniające również logikę bezinteresownego daru w perspektywie uniwersalnego braterstwa może pomóc w rozwiązaniu trudnego problemu kryzysu środowiskowego i przyszłości ludzkości.

PRACA W FIRMACH EKONOMII KOMUNII

Przedsiębiorstwa ekonomii komunii powstały z inspiracji Chiary Lubich, założycielki Ruchu Focolari, w roku 1991. Praktyka zarządzania w tych przedsiębiorstwach wynika z duchowości jedności i doświadczeń członków Ruchu Focolari, starających się żyć wspólnotą dóbr materialnych i duchowych (Lubich, 2007) i stanowi widoczny przykład implementacji paradygmatu jedności w procesie zarządzania przedsiębiorstwami.

W przedsiębiorstwach ekonomii komunii praca jest postrzegana w kilku wymiarach. W wymiarze antropologicznym osoba stawiana jest przed kapitałem i pracą,

będąc przedmiotem troski o jej godność i warunki pracy. Praca stanowi natomiast dla człowieka szansę na rozwój jego talentów i zdolności, na udoskonalanie się zarówno pod względem profesjonalnym, jak i osobowym, przez pracę człowiek kształtuje swój charakter, staje się bardziej człowiekiem (Jan Paweł II, 1981). Postawa otwartości, życzliwości i przyjaźni wobec innych przenosi się ze środowiska przedsiębiorstwa na jego otoczenie i buduje uczciwe i szczerze relacje społeczne z dostawcami, klientami, wspólnotą lokalną, administracją publiczną czy konkurencją. Dzięki relacjom człowiek uczy się empatii, wzajemnego zaufania, rozumienia innych. Znaczące są także relacje w odniesieniu do środowiska naturalnego i szacunek dla natury. Takie przesłanki tworzą kapitał relacyjny firmy, ważny w procesie zarządzania.

W tym wymiarze ekonomia komunii dostrzega istotne zagrożenia dla człowieka i stara się im przeciwdziałać: zmęczenie psychiczne i intelektualne powodowane nowoczesnymi technologiami i automatyzacją, stres wynikający z ciągłej kontroli uzyskiwanych efektów i coraz szybszego tempa pracy czy żądanie akceptacji przez pracownika złych warunków pracy pod groźbą zwolnienia i perspektywy bezrobocia.

Wymiar ergonomiczny, w nawiązaniu do pierwotnego znaczenia pracy i przedsiębiorczości nadanego przez twórcę ergonomii W. Jastrzębowski (1857/1997), odnosi się do sensu i wartości pracy, promując pracę „dla drugiego” jako wyraz solidarności międzyludzkiej, a pracę „z drugim” jako kształtowanie postaw do realizacji działań zespołowych. Takie postawy generują wśród uczestników procesu pracy odpowiedzialność za siebie i za drugiego, za efekty swojej pracy i współpracowników, a także za ich rozwój zawodowy i osobowy. Postawy te są możliwe dzięki atmosferze wzajemnej pomocy, dzieleniu się wiedzą i doświadczeniem zawodowym. Praca w firmach ekonomii komunii widziana jest w całej swojej godności, niezależnie od poziomu technologicznego czy organizacyjnego. Istotną jest nie tylko wysoka jakość produktów i ich bezpieczeństwo dla użytkowników i środowiska, ale także sposób ich wytwarzania i dystrybucji.

W aspekcie ergonomicznym dostrzegane są także zagrożenia zarówno samego procesu pracy, jak i jej wpływu na pracującego człowieka. Praca dla niektórych pracodawców stała się towarem i może być przedmiotem spekulacji. Ponadto doskonalenie technologii, narzędzi pracy, czy automatyzacja mogą prowadzić do dehumanizacji a nawet degeneracji człowieka oraz degradacji środowiska przyrodniczego i społecznego. W przedsiębiorstwach ekonomii komunii takie sytuacje są nieakceptowane.

Wymiar duchowy dostrzega transcendentny charakter pracy i jej roli w rozwoju duchowym człowieka (Grochmal, 2016). Duchowość w procesie zarządzania promuje współpracę zamiast rywalizacji, nastawienie na tworzenie dobra wspólnego, otwarcie na inspiracje, kreatywność, generowanie wartości dodanej jako wykonywanie „czegoś więcej” ponad to, co zapisano w umowie o pracę (dobrowolne działania poza kontraktowe zarówno po stronie pracownika, jak i pracodawcy). Takie rozumienie pracy

powoduje osłabienie egocentryzmu a wzrost troski o innych, mniejsze potrzeby indywidualnych sukcesów, władzy czy chęci posiadania dóbr materialnych a większe poczucie odpowiedzialności, przynależności do wspólnoty, niezależności ocen i osądów. Duchowość w zarządzaniu kreuje wspólnotę integrującą się wokół idei dobra wspólnego, o niskim współczynniku konfliktogennym, szukając rozwiązań na drodze dialogu, przechodząc od zarządzania ludźmi do przewodzenia ludziom.

Wymiar ekonomiczny pracy w firmach ekonomii komunii określony jest przez cel, w jakim te firmy zostały powołane: wykorzenienia, a przynajmniej istotnego ograniczenia niedostatku i ubóstwa (zmniejszenie przepaści pomiędzy światem bogatych i biednych, tak w skali indywidualnej, jak i pomiędzy grupami społecznymi i narodami) oraz dążenia do wyeliminowania wykluczenia społecznego. Menedżerowie w tych firmach, działając w warunkach normalnej gospodarki rynkowej, starają się zapewnić pracownikom i ich rodzinom godziwą egzystencję oraz wypracować zysk, aby jego część przekazać bezinteresownie osobom żyjącym w biedzie. Przedsiębiorcy ci znajdują zadowolenie i szczęście w dzieleniu się dobrami materialnymi z osobami żyjącymi w niedostatku, promując tym samym kulturę dawania w miejsce kultury posiadania (Grochmal, 2013). Z wymiarem ekonomicznym łączy się też umiejętność oszczędnego gospodarowania w firmie, podejmowanie tylko potrzebnych i niezbędnych inwestycji, szanowanie czasu i pracy ludzi, uwzględnianie uwarunkowań rodzinnych czy osobowych w zatrudnianiu pracowników w dodatkowym czasie.

Wymiar ekologiczny pracy w odniesieniu do firm ekonomii komunii jest równie ważny jak pozostałe aspekty. Ze względu na tematykę niniejszego artykułu aspekt ten jest przedmiotem oddzielnej, poszerzonej analizy w dalszej części artykułu.

Ekologia według paradygmatu jedności

Ekologia jako nauka o środowisku (domu), w którym żyje człowiek, określa warunki ludzkiego bytowania. Człowiek pragnie żyć w czystym i pięknym otoczeniu z nieskażonym powietrzem, niezanieczyszczoną glebą, źródłaną wodą. Pragnienie czystości środowiska, w którym żyje, przenosi także na relacje międzyludzkie, chce, aby były one również czyste – szczerze, uczciwe, otwarte, niezakłamanie. Powszechne dążenie do szeroko rozumianej czystości odnosi się do każdego okresu życia człowieka i każdego rodzaju jego aktywności.

Uzasadnione jest zatem promowanie ekologicznej prokreacji, ekologii rodziny oraz wychowania do czystości jako stylu życia (nie tylko w rozumieniu płciowości) (Fijałkowski, 2001; Kornas-Biela, 2009). Kolejne etapy życia człowieka związane z okresem edukacji, pracy zawodowej, życia rodzinnego, także procesu starzenia się, w odniesieniu do wzajemnego oddziaływania ze środowiskiem są przedmiotem ekologii człowieka (Jan Paweł II, 1991; Wolański, 2012). Ale człowiek jest istotą społeczną, zatem ekologię człowieka należy także rozważać w wymiarze społecznym (ekologia społeczna), badając

zachowania i działania ludzi w relacji do wspólnoty lokalnej oraz środowiska i społeczeństwa. Ekologia człowieka odnosi się do wszelkiej działalności ludzi, obejmując poszczególne dziedziny ludzkiej aktywności, także o charakterze kulturowym i duchowym; można więc mówić o ekologii polityki, ekonomii, informacji, edukacji czy kultury. Otoczeniem, w którym człowiek żyje, jest środowisko naturalne, przy czym obejmuje ono nie tylko elementy żywe, ale także przyrodę nieożywioną.

Takie rozumienie ekologii pozwala zdefiniować ją jako naukę o wzajemnym oddziaływaniu wielorakich systemów dynamicznych: biotycznych i abiotycznych, przyrodniczych, społecznych, kulturowych, a także technicznych oraz o relacjach pomiędzy człowiekiem a tymi systemami dynamicznymi.

Szczególnym rodzajem ludzkiej aktywności jest praca, zatem analizując ekologię człowieka, zwłaszcza w aspekcie społecznym, nie można pominąć ekologii pracy. Cenne odniesienia do ekologii człowieka oraz społecznej ekologii pracy przedstawia Jan Paweł II w encyklice *Centesimus Annus*. Papież określa jako pierwszą i podstawową komórkę „ekologii ludzkiej” rodzinę – środowisko życia, w którym człowiek rodzi się, rozwija swoje możliwości, nabywa świadomość własnej godności i przygotowuje się do podjęcia swego jedyne i niepowtarzalne przeznaczenia (Jan Paweł II, 1991). Dalej Papież stwierdza, że obowiązek ochrony dóbr zbiorowych (zasobów naturalnych a także np. podstawowych praw pracy) spoczywa na państwie oraz społeczeństwie, zwłaszcza, że istnieją dobra, które ze względu na ich naturę należy szczególnie chronić, nie można i nie należy ich sprzedawać ani kupować.

Założenia paradygmatu jedności dotyczące ekologii są zbieżne z przedstawionymi powyżej przesłankami ekologii. W przypadku implementacji tego paradygmatu w naukach o zarządzaniu i w praktyce zarządzania w aspekcie ekologicznym odnosi się on przede wszystkim do ekologii pracy ludzkiej i jej wzajemnych relacji ze środowiskiem. Ekologia pracy rozumiana jest w szerszym sensie niż określany w literaturze anglosaskiej mianem *work ecology* wymiar ergonomiczny i psychologiczny pracy, odnoszący się do ekologii miejsca pracy (*work place ecology*) lub relacji pracujących osób i urządzeń technicznych.

Oceniając sytuację ekologiczną współczesnego świata słusznymi wydają się stwierdzenia, że:

- człowiek w swoim egoizmie eksploatując zasoby naturalne w sposób nieodpowiedzialny nadużył zaufanie Stwórcy, źle wykonując zadanie administratora i kustosa powierzonych mu dóbr (por. Rondinara, 2005) oraz
- źle zrozumiane „czynienie sobie ziemi poddaną” doprowadziło do stanu totalnego zagrożenia świata i cywilizacji.

Pierwsze stwierdzenie wynika z faktu przekształcenia się ekonomii, jako nauki o rozwoju i bogactwie narodów, która miała na celu doprowadzenie do wzrostu poziomu życia i do szczęścia ludzkości, w naukę o alokacji ogra-

niczonych zasobów na poziomie głównie indywidualnym (Giaccone, 2002). Stwierdzenie drugie wynika z opaczniego przyjęcia przez człowieka roli absolutnego decydenta i przyznania sobie wyłącznego prawa do dowolnego wykorzystywania zasobów naturalnych niezależnie od kosztów społecznych i generowanych skutków (por. Wstęp).

Słusznym zatem wydaje się postulat przejścia od „ekologii indywidualistycznej”, zagarniającej zasoby ekologiczne i kultury innych wyłącznie dla siebie, do „ekologii wspólnotowej”, solidarnie dzielącej się własnymi zasobami, wiedzą, doświadczeniem z innymi. Ekonomia liberalna nie widzi potrzeby przejścia od aspektu indywidualnego do wspólnotowego, natomiast ekologia w ostatnich latach XX w. odkryła, że sukcesy i porażki w wykorzystywaniu zasobów naturalnych mają charakter nie indywidualny, ale wspólnotowy (dotyczą nie osób, ale populacji). Model indywidualistyczny współczesnej ekonomii jest absurdalny z punktu widzenia ekologii, nie jest kompatybilny z istotą i sensem życia na Ziemi, w tym także życia ludzkiego (Giaccone, 2002). Wspólnoty natomiast integrują się w celu wykorzystania przepływu energii w sieciach troficznych, stosując efektywność kooperującą, a nie konkurencyjność wykluczającą.

Ekonomia komunii, promując zarządzanie w duchu wspólnotowym (w rozumieniu teleologicznym), w pełni utożsamia się z integralnym, społecznym wymiarem ekologii. Kultura organizacyjna firm ekonomii komunii oparta na szeroko rozumianej kulturze dawania (dzielenia się dobrami materialnymi i duchowymi), a nie na egoistycznej kulturze posiadania, ma szansę wyeliminować konflikty pomiędzy ludźmi, zbudować solidarne relacje pomiędzy pokoleniami, zapewniając tym samym trwałość zasobów odnawialnych i naturalnych surowców eksploatowanych na potrzeby ludzkości.

W procesie pracy w firmach zarządzanych zgodnie z paradygmatem jedności uważa się człowieka za administratora powierzonych mu dóbr i zasobów naturalnych, świadomego, że nie jest ich właścicielem. Jako dobry administrator nie może on dążyć do ich całkowitego wykorzystania i destrukcji. Poczucie odpowiedzialności wyraża się poprzez uznanie różnorodności i wartości, jaką posiada każda rzecz lub osoba. Świadomość, że szkody wyrządzone przez człowieka naturze zagraża życiu, stymuluje etyczne zachowania i prowadzi do refleksji nad środowiskiem naturalnym.

Przedmiotem tej refleksji mogą być dwie postawy dotyczące relacji człowiek – środowisko naturalne. Postawa antropocentryczna różnicuje człowieka od innych elementów środowiska, przypisując człowiekowi główną rolę i prawo do wartościowania innych elementów. Postawa fizjocentryczna przyznaje środowisku naturalnemu prawo do absolutnej ochrony niezależnie od interesów człowieka, który powinien podporządkowywać się zawsze prawom natury. Te obydwie skrajne postawy generują nieustanny konflikt na linii biznes – środowisko naturalne.

Naukowcy włoscy utożsamiający się z paradygmatem jedności w ekologii, wychodząc z przesłanek duchowości

jedności, zaproponowali postawę antropocentryzmu bezinteresownego (wł. *antropocentrismo oblativo*) jako nowy model antropologiczny (Rondinara, 2008; Fiorani, 2010). Jest to pewna wizja świata, w której w relacji człowiek – natura jawi się osoba ludzka, która poprzez realizację daru z samej siebie żyje w pełnej wzajemności ze swoimi bliźnimi i wraz z całym środowiskiem naturalnym kieruje się ku Bogu. W tym modelu osoba ludzka nie pretenduje ani do roli dominującej, jak w perspektywie antropocentrycznej, ani do roli zwykłego elementu biotycznego jak w perspektywie fizjocentrycznej; jest natomiast świadomym i odpowiedzialnym podmiotem stanowiącym istotny element natury i realizuje się poprzez podarowywanie się (rozumiane jako np. rezygnacja ze swoich przywilejów, należnych praw lub przedsięwzięć) na rzecz innych osób lub wymogów środowiska naturalnego. Model ten znajduje potwierdzenie w encyklice *Laudato si'* Papieża Franciszka, w której zachęca on do życia na wszystkich poziomach w równowadze ekologicznej: tej wewnętrznej z samym sobą, solidarnej z innymi, naturalnej ze wszystkimi istotami żywymi i duchowej z Bogiem (Franciszek, 2015). Jest to model antropologiczny, w którym przechodzi się od optyki indywidualnej do optyki wspólnotowej, od optyki ograniczonej grupy do optyki globalnej rodziny ludzkiej.

Aby „zmienić kurs” wobec naszej planety, do czego zachęca Papież Franciszek proponując „opiekę nad wspólnym domem”, nie wystarczą tylko pozytywne wybory pojedynczych osób, czy nawet grup społecznych, ale potrzeba zmian strukturalnych w ekonomii światowej i w stosunkach międzynarodowych. Potrzeba także nowej wrażliwości na dobro wspólne, na uniwersalne przeznaczenie dóbr, na powszechne braterstwo, a także radykalnej zmiany naszych zachowań konsumistycznych (Bagnato, 2016).

Uogólnieniem tej postawy jest ekologia komunii, w nawiązaniu do komunii pomiędzy stworzeniami (osobą, naturą) a Stwórcą, w której środowiska naturalne, społeczne i duchowe pozostają w istotnej, wewnętrznej relacji (Panão, 2014). Takie rozumienie relacji człowieka do środowiska naturalnego w procesie pracy (w biznesie) prowadzi do zrównoważonego rozwoju i wyjaśnia znaczenie terminu ekonomia komunii w aspekcie ekologicznym.

Do ekologii komunii nawiązuje także Papież Franciszek w encyklice *Laudato si'* pisząc o powszechnej komunii i powszechnym przeznaczeniu dóbr. Jest to jeden z zasadniczych wątków encykliki, obok tematu ekologii integralnej, solidarności między- i wewnątrzpokoleniowej oraz wspomnianego wyżej nawrócenia ekologicznego („zmiany kursu”).

Powszechna komunia między wszystkimi stworzeniami świadczy o ich wzajemnej zależności od siebie, o ich uzupełnianiu się, służeniu jednych drugim. Ekologia integralna przyznaje należne człowiekowi miejsce w ekosystemie, z uwzględnieniem jego roli w ekosystemie społecznym, nie zapominając o współzależności z innymi stworzeniami i przyrodą nieożywioną.

Pewną analogią do ekonomii komunii w odniesieniu do ubogich jest apel Papieża Franciszka o solidarność

między- i wewnątrz pokoleniową. W tym aspekcie stawia się pytanie, jaki świat – nie tylko w odniesieniu do przyrody, ale także do jego sensu i wartości – pozostawimy następnym pokoleniom, czy będzie to świat lepszy, ubogacony czy zubożony? To samo pytanie można postawić wobec współczesnego pokolenia – czy dobra i zasoby naturalne są dostępne dla wszystkich i sprawiedliwie rozdzielane?

Paradygmat jedności w naukach o zarządzaniu stawia człowieka w centrum relacji interpersonalnych nie przypisując mu jednak absolutnej roli dominującej. Pogłębiona analiza uwarunkowań ekologicznych w relacji człowieka i środowiska, prezentowana przez postawę antropocentryzmu bezinteresownego, pozwala na sformułowanie uwarunkowań dla ekologii według paradygmatu jedności w sposób następujący: warunkiem autentycznej ekologii jest równoczesna troska o człowieka, przy czym konieczne jest połączenie troski o środowisko ze szczerą miłością do człowieka i z ciągłym zaangażowaniem w rozwiązanie problemów społeczeństwa.

ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTU BIZNES – ŚRODOWISKO W FIRMACH EKONOMII KOMUNII

Człowiek nadmiernie eksploatując zasoby naturalne i pozostając w niewłaściwych relacjach z naturą powoduje jej degradację na dwa sposoby (Giaccone, 2002). Pierwsza forma degradacji środowiska polega na nietrwałym, ograniczonym czasowo przepływie energii zawartej w zasobach naturalnych. Przykładem takiej degradacji może być drapieżna eksploatacja surowców, monopolistyczne wykorzystywanie dóbr i usług, konsumpcjonizm dóbr luksusowych, wyczerpujący zasoby lub czyniący je niedostępnymi dla przyszłych pokoleń. Druga forma degradacji zniewala naturę, czyni ją niezdolną do podtrzymania różnorodności biologicznej. Przykładami tego rodzaju degradacji jest zanieczyszczenie powietrza, wody i gleby, wylesianie, cementowanie brzegów rzecznych i wybrzeży morskich, używanie środków masowego unieszkodliwiania istot żywych i roślin (pestycydów), używanie produktów syntetycznych nie ulegających biodegradacji.

Zrównoważony rozwój realizowany w firmach ekonomii komunii wyklucza degradację pierwszego typu i tym samym czyni możliwą np. solidarność międzypokoleniową. Natomiast trwałej degradacji w drugiej formie należy przeciwdziałać przez odpowiednie zarządzanie, prowadzi ona bowiem do konfliktu na linii przedsiębiorstwo – środowisko.

Wartości w firmach ekonomii komunii kreowane są poprzez zarządzanie oparte na etyce środowiskowej i etyce pracy. Ważniejsze jednak od opracowanych kodeksów ekologicznych oraz kontroli i egzekwowania norm ekologicznych jest kształtowanie sumienia menedżerów i pracowników w celu uwrażliwienia ich na rzeczywiste wartości wynikające z ochrony środowiska i troski o człowieka w procesie pracy (Agostino, 2016).

Świadomość zarówno zagrożeń zdrowia i życia człowieka przez pracę, jak i możliwość jego ochrony i za-

pewnienia bezpiecznych warunków pracy ukształtowała w ostatnich latach postawy zrozumienia, poparte konkretnymi wynikami, że zmniejszenie zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby, a także szkodliwych oddziaływań na człowieka w procesach produkcyjnych i usługowych, prowadzi do zmniejszenia kosztów przedsiębiorstw w dłuższym horyzoncie czasowym, a tym samym do zwiększenia zysków i bardziej zrównoważonego rozwoju. Na podstawie doświadczeń przedsiębiorców można wymienić następujące działania charakteryzujące styl życia i prowadzenia biznesu w firmach ekonomii komunii (Mundell, 2014):

- docenianie każdej osoby i każdej dobrej idei;
- podejmowanie inicjatywy w poszukiwaniu rozwiązań dla wspólnego dobra;
- dzielenie się dobrami uczciwie i transparentnie;
- budowanie relacji przewyższających tymczasowe cele;
- stosowanie konkretnych, doskonalących rozwiązań produkcyjnych;
- uświadomienie sobie, że przeciwny punkt widzenia może być zachętą do poszukiwań niekiedy trudniejszych w realizacji, ale lepszych rozwiązań.

Warunkiem pozytywnego wpływu powyższych działań na relacje człowiek – środowisko jest umiejętność słuchania każdej osoby i niezakładanie, że każdy przedsiębiorca celowo dąży do zniszczenia środowiska lub misją każdego ekologa jest zamknięcie wszystkich źle działających przedsiębiorstw. Dialog i próby wzajemnego zrozumienia argumentów prowadzą do rozwiązania sytuacji konfliktowych, chociaż niekiedy w długofalowej perspektywie.

Ważne jest także aktywne podejmowanie inicjatyw dla środowiska, a nie tylko spełnianie minimalnych standardowych wymagań określonych prawem. Takie inwestycje nie tylko motywują pracowników, ale często stawiają przedsiębiorcę w lepszej sytuacji wobec konkurencji.

Spośród konkretnych rozwiązań zmniejszających konflikt biznes – środowisko warte zauważenia jest osobiste świadectwo działań powodujących zmniejszenie zużycia wody, energii czy surowców, kontrola generowania zanieczyszczeń i przestrzegania przepisów w zakresie ochrony środowiska, a także wybór takich dostawców i kooperantów, którzy dzielą się wspólną troską o środowisko, warunki pracy i zrównoważony rozwój.

Istotne znaczenie dla rozwiązywania sytuacji konfliktowych na linii biznes – środowisko ma uświadamianie o sytuacji środowiska oraz dzielenie się pozytywnymi doświadczeniami wśród przedsiębiorców i kształtowanie młodych przedsiębiorców ku budowaniu dobrych relacji biznesu i środowiska. W tym celu Międzynarodowa Komisja Ekonomii Komunii, działająca przy Centrum Ruchu Focolari, prowadzi corocznie cykliczne szkoły dla przedsiębiorców, studentów, działaczy organizacji pozarządowych na temat relacji człowiek – środowisko naturalne.

Ekstrapolując myśl przewodnią duchowości jedności można stwierdzić, że zrównoważony rozwój firm ekonomii komunii przebiega zgodnie z sentencją: „kochaj życie wszystkich istot żyjących, jak własne; kochaj miejsca życia innych istnień, jak własny dom”.

WNIOSKI

Analizując proces zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach ekonomii komunii można przedstawić następujące wnioski.

Zrównoważony rozwój zapewnia zarządzanie w ujęciu holistyczno-ekologicznym, polegające na uwzględnieniu w równym stopniu w procesach zarządzania oprócz systemu ekonomicznego, także czynników społecznych i ekologicznych. Zarządzanie organizacjami powinno uwzględniać prawa natury na równi z prawami życia społecznego i gospodarczego, brać pod uwagę zamierzone i niezamierzone skutki działalności człowieka, a także dążyć do zaspokojenia potrzeb ludzkich, do których zalicza się również harmonijne współzycie ze światem przyrody.

Człowiek jest istotnym, ale tylko jednym z wielu elementów ekosystemu, nie ma prawa do wyłączności i absolutnej dominacji nad systemem ekologicznym. Warunkiem przetrwania człowieka w biosferze przyszłości jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego i ekologicznego.

Przedsiębiorcy odpowiedzialni za organizację i warunki pracy winni chronić człowieka przed szkodliwymi i zagrażającymi jego zdrowiu i życiu warunkami pracy, uwzględniając także w równym stopniu ochronę środowiska naturalnego, w którym żyje człowiek i inne istoty żywe oraz istnieje przyroda nieożywiona. Wymaga to integralnego spojrzenia na problem ekologii w aspekcie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw w środowisku naturalnym.

Psychologia może odegrać znaczącą rolę w edukacji ekologicznej: uwrażliwić ludzi na skutki dewastacji środowiska, na empatię i potrzeby innych, na ekologiczny wymiar pracy, na wpływ czystego, pięknego otoczenia natury na funkcjonowanie człowieka i jego zdrowie fizyczne i psychiczne.

ZAKOŃCZENIE

Biblia w sposób jednoznaczny określa warunki, na jakich Stwórca powierza człowiekowi opiekę nad światem. Człowiek ma doglądać, pilnować i strzec ziemi, aby rodziła mu owoce i zapewniała życie. W równym jednak stopniu winien strzec, opiekować się drugim człowiekiem. Na pytanie Stwórcy „Gdzie jest brat twój, Abel?”, Kain odpowiada: „Czyż jestem stróżem brata mego?” Jeśli ktoś nie jest stróżem brata, nie może być stróżem ziemi. Ekologia to nie tylko opieka nad naturą, ale także opieka nad drugim człowiekiem. W Biblii nie ma mowy o ochronie ziemi bez odniesienia do człowieka i innych istot żyjących.

W encyklice *Laudato si'* Papież Franciszek ukazuje istotę relacji człowieka i środowiska. Myśl ekologiczna Papieża sprowadza się do czterech wątków: opieka (ochrona), odpowiedzialność (sumienie ekologiczne), nowa relacja człowiek – natura, zrównoważony rozwój. Każdy z nich można i należy odnieść do podstawowej kategorii bytowania człowieka, jakim jest praca.

Paradygmat jedności realizowany w firmach ekonomii komunii wprowadza do języka ekonomii i zarządzania pojęcia używane dotychczas w innych naukach: psychologii, socjologii, etyce, takie jak bezinteresowny dar, darmowość, zaufanie, przyjaźń, a także miłość. W odniesieniu do każdego z wyżej wymienionych wątków encykliki praca może wyrażać się właśnie poprzez miłość. Tak też określa pracę wybitny lekarz, prof. Włodzimierz Fijałkowski (1917-2003).

„Nigdy nie miałem tak jasnej świadomości, jak dziś, że obarczenie upadłego człowieka pracą w pocie czoła (Rdz 3, 19) jest wspaniałym aktem Bożego miłosierdzia. Uprzytamniam sobie, jak dalece trud pracy fizycznej może być dla niego trudem błogosławionym, służącym jego samourzeczywistnianiu się.

Doświadczam namacalnie, że każda praca stwarza człowiekowi szansę rozwoju. Istotne, by zauważył, że nie jest najważniejsze, co robi, ale czy jego praca jest komuś ofiarowana. Praca może niszczyć, jeśli wykonuje się ją bez odniesienia do drugiego człowieka, czy – szerzej – do braci tworzących jedną ludzką rodzinę.

Pracując kochaj, bo to najwspanialsza forma wyrażania miłości. Praca to miłość konkretna.” (Fijałkowski, 1997).

LITERATURA

- Agostino, M. (2016). *Migliorare l'ambiente facendo comunità*, Città Nuova, 01-10-2016.
http://www.cittanuova.it/c/457249/Migliorare_l_ambiente_facendo_comunit.html (dostęp 10.11.2016).
- Bagnato, E. (2016). *Incontro fra i gruppi ecclesiali sull'enciclica LAUDATO SI' di Papa Francesco*. Relazione del 8.03.2016. Aula D. Farias, Seminario arcivescovile Pio XI.
<http://www.istituto-formazione-politica.eu/incontro-fra-i-gruppi-ecclesiali-sullenciclica-laudato-si-di-papa-francesco/> (dostęp 12.11.2016).
- Biela, A. (1996). Przesłanie jedności. Laudacja wygłoszona 19 czerwca 1996 r. z okazji nadania tytułu doktora honoris causa KUL Chiarze Lubich. *Zeszyty Naukowe KUL*, 39, 195-201.
- Fiorani, L. (2010). *Cammino di EcoOne. Convegno di EcoOne: Sostenibilità ambientale e questione energetica*. Castel Gandolfo. 14 – 16 maggio 2010.
http://www.ecoone.org/attachments/article/5/Fiorani_Cammino_di_EcoOne.pdf (dostęp 12.11.2016).
- Fijałkowski, W. (1997). *Życie chwilą obecną – wybory łatwe i trudne*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Fijałkowski, W. (2001). *Ekologia rodziny. Ekologiczna odnowa prokreacji*. Kraków: Wyd. Rubikon.
- Franciszek, (2015). *Encyklika Laudato Si'. W trosce o wspólny dom*. Kraków: Wydawnictwo M.
- Giaccone, G. (2002). *Ecologia, economia di comunione e sviluppo sostenibile: riflessioni di un ecologo*. W: L. Bruni, V. Pelligra (red.), *Economia come impegno civile* (s. 279-293). Roma: Città Nuova Editrice.
- Grochmal, S. (2013). *Paradygmat jedności w kontekście zarządzania organizacjami*. Rzeszów: Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego.

- Grochmal, S. (2016). Spirituality of unity in management. Economy of Communion. *Cogent Business & Management*, 3, 1, 105-134.
DOI: 10.1080/23311975.2016.1140618. <http://dx.doi.org/10.1080/23311975.2016.1140618> (dostęp 15.07.2016).
- Guidelines to running an Economy of Communion Business* (2012).
<http://www.edc-online.org/en/businesses/guidelines-for-conducting-a-business.html> (dostęp 20.05.2015).
- Jan Paweł II, (1981). *Laborem exercens*. Poznań: Pallotinum.
- Jan Paweł II, (1991). *Centesimus Annus*. Poznań: Pallotinum.
- Jastrzębowski, W. (1857/1997). *Rys ergonomii, czyli Nauki o pracy opartej na prawach zaczerpniętych z Nauki Przyrody*. Warszawa: CIOP (reprint wydania z 1857 r.).
- Kornas-Biela, D. (2009). *Pedagogika prenatalna. Nowy obszar nauk o wychowaniu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Kowalczewski, W. (2008). Wybrane aspekty metodologii nauk o zarządzaniu. W: Kowalczewski W. (red.), *Współczesne paradygmaty nauk o zarządzaniu*. Warszawa: Difin.
- Lubich, C. (2007). *Charyzmat jedności*. Kraków: Fundacja Mariapoli Wydawnictwo M.
- Mundell, J. (2014). Ongoing conflict resolution between business and mother nature: Four decades of progress in the development of a new world environmental awareness and the fight for a cleaner planet. W: L. Fiorani (red.), *Atti del Convegno internazionale „Relazionalità naturale e coscienza ambientale”* (s. 137-142). Castel Gandolfo – Roma: Enea. <http://www.ecoone.org/attachments/article/15/V2014Proceedings-Castel-Gandolfo.pdf> (dostęp 12.11.2016).
- Panão, M.R. (2014). Sustainability, environmental ethics and awareness. W: L. Fiorani (red.), *Atti del Convegno internazionale „Relazionalità naturale e coscienza ambientale”* (s. 93-101). Castel Gandolfo – Roma: Enea. <http://www.ecoone.org/attachments/article/15/V2014Proceedings-Castel-Gandolfo.pdf> (dostęp 12.11.2016).
- Rondinara S. (2005). Custodire ciò che è salvato. W: P. Carloti, M. Toso (red.), *Per un umanesimo degno dell'amore. Il "Compendio della Dottrina Sociale della Chiesa"* (s. 423-444). Roma: LAS.
- Rondinara, S. (2008). *Il significato dei nostri rapporti con la natura. Documentazione Interdisciplinare di Scienza & Fede*, Gennaio.
<http://disf.org/editoriali/2008-01/a> (dostęp 15.10.2016).
- Wolański, N. (2012). *Ekologia człowieka* (t. 1). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

